



UNIVERSITETET I OSLO

KANDIDAT

XXXXXX

PRØVE

JFEXFAC04 1 Examen facultatum, rettsvitenskapelig variant

Emnekode	JFEXFAC04
Vurderingsform	Individuell skriftlig prøve
Starttid	13.12.2024 14:00
Sluttid	13.12.2024 18:00
Sensurfrist	08.01.2025 22:59
PDF opprettet	31.01.2025 12:19

Seksjon 1

Oppgave	Tittel	Oppgavetype
1	Informasjon om oppgavesettet	Informasjon eller ressurser

Seksjon 2

Oppgave	Tittel	Oppgavetype
1	Svar til oppgave 1	Langsvar
2	Svar til oppgave 2	Langsvar

Oppgave 1

- a. Redegjør for sontringen mellom vaghet og flertydighet.
- b. Vurder om det i *formuleringen* av straffeloven § 185 (inntatt under) finnes eksempler på vaghet og/eller flertydighet.
- c. Kan en *norm* være vag og/eller flertydig? Begrunn svaret ditt.

Oppgave 2

- a. Sontringen mellom plikt- og kompetansenormer har blitt forklart med at pliktnormer er «regulative», mens kompetansenormer er «konstitutive». Forklar hva dette innebærer.
 - b. Redegjør for hvordan kategoriene kvalifikasjonsnorm og definisjon forholder seg til hverandre.
 - c. Diskuter hva slags normer og definisjoner straffeloven § 185 oppstiller.
-
-

§ 185. Hatefulle ytringer

Med bot eller fengsel inntil 3 år straffes den som forsettlig eller grovt uaktsomt offentlig setter frem en diskriminerende eller hatefull ytring. Som ytring regnes også bruk av symboler. Den som i andres nærvær forsettlig eller grovt uaktsomt fremsetter en slik ytring overfor en som rammes av denne, jf. annet ledd, straffes med bot eller fengsel inntil 1 år.

Med diskriminerende eller hatefull ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres

- a. hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse,
- b. religion eller livssyn,
- c. seksuelle orientering,
- d. kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk, eller
- e. nedsatte funksjonsevne.

1 Svar til oppgave 1

Skriv ditt svar her

Oppgave 1

a)

Det hevdes at språket er juristenes viktigste verktøy, og det er derfor utviklet et klarspråkideal for å etterstrebe et klart språk. Språket har imidlertid visse iboende unøyaktigheter. Dette kan komme til uttrykk ved at et uttrykk eller et begrep karakteriseres som vagt eller flertydig.

Vaghet innebærer at et begrep eller et uttrykk er uklart eller upresist. Semantikk handler innenfor språkteorien om ordene og språkets betydning. Semantisk vaghet kan følgelig defineres av at et ord eller uttrykk ikke har en klar definisjon eller en klar betydning. Et eksempel på et ord som er semantisk vagt er "rimelig". Hva som er å anse som rimelig er ikke klart, det åpner opp for en avveining, der man kan lande på forskjellige ting fordi ordet i seg selv ikke har klar betydning.

Det er nettopp denne egenskapen ved vaghet som gjør at det er noe vi i enkelte sammenhenger faktisk trenger, og som gjør at vi tidvis ønsker vaghet. Lovgiver har ikke mulighet til å lage lover for alle mulige fremtidige situasjoner. Dette ville vært ineffektiv ressursbruk og svært tungvint. Lovgiver vil derfor i mange settinger lage lover med vage uttrykk, slik at rettsanvenderen kan foreta en avveining. Semantisk vaghet kan slikt sett være en avveiningsnorm. Avveininger muliggjøres nettopp fordi begrepet er vagt, det gjør at det ikke er en soleklar løsning på problemet. Slikt sett kan flere løsninger legges til grunn, og skaper mulighet for å komme til et rimelig og rettferdig resultat.

Vaghet kommer for eksempel til uttrykk i helseforskningsloven § 4 bokstav f. Det fremgår av bestemmelsen at en prosjektleder er en person med ansvar for "den daglige driften" av forskningsprosjektet. Uttrykket "den daglige driften" kan karakteriseres som vagt, fordi det ikke fremkommer klart hva dette innebærer. Det er uklart hva som spesifikt ligger i uttrykket. Det kan for eksempel bety en som kun utfører kontorarbeid, eller det kan bety en som også har overordnet ansvar for ytterligere ansatte. Selv om vi får assosiasjoner til hva den daglige driften innebærer, er det umulig å fastslå klart, fordi vi står ovenfor et uttrykk preget av "vaghet".

Flertydighet betyr at et ord eller et uttrykk kan bety flere ting. Et ord kan være syntaktisk flertydig, semantisk flertydig eller pragmatisk flertydig.

Syntaktisk flertydighet handler om at det grammatiske aspektet skaper tolkningsproblemer. Det kan skapes syntaktisk flertydighet ved bøyning av ord, sammensatte ord eller med tegnsetting. Et eksempel på et uttrykk med syntaktisk flertydighet er "drep han ikke vent til jeg kommer". Dette kan enten være en instruks på at vedkommende skal drepes umiddelbart, og korrekt syntaks ville da vært "drep han, ikke vent til jeg kommer". Alternativt kan syntaksen være "drep han ikke, vent til jeg kommer". Dette alternativet fordrer at vedkommende venter med drapet. Dette illustrerer hvordan syntaktisk flertydighet kan være avgjørende for setningens betydning, og ha store konsekvenser.

Videre kan et ord eller uttrykk være semantisk flertydig. Dette innebærer at ordenes mening kan ha flere betydninger. Et eksempel er ordet "varig", som kan bety både "livsvarig" og "langvarig". Et annet eksempel kan være noe så hverdagslig som ordet "blad". Uttrykket kan bety ukeblad og løvblad. Semantisk flertydighet kan slik gjøre at betydningen som oppfattes er helt ulik slik den var ment. For å avklare slike flertydige begrep, trenger man kontekst. Dersom jeg spør en person om vedkommende kan kjøpe et blad til meg på butikken, skjønner hen umiddelbart at jeg ikke mener et blad som ligger på bakken i skogen. Kontekst kan slik fjerne semantisk flertydighet.

En annen type flertydighet er pragmatisk flertydighet. Pragmatikk handler om måten noe kommer til uttrykk. Et klassisk eksempel på pragmatisk flertydighet, er om noe er ment som en vits eller ikke. Et eksempel på pragmatisk flertydighet er saken om Atle Antonsen.

Antonsen fremsatte en ytring ovenfor Sumaja Ali som hun oppfattet som hatefull og diskriminerende. Hun anmeldte derfor ytringen. Antonsen hevdet på sin side at ytringen var fremsatt som en vits. Utsagnet bar preg av så stor pragmatisk flertydighet, at retten endte med å henlegge saken. Bakgrunnen for henleggelsen var at retten ikke med sikkerhet kunne si om utsagnet var ment rasistisk eller om utsagnet var fremsatt som en dårlig vits. Eksempellet illustrerer hvordan pragmatisk flertydighet kan ha stor betydning også i rettslige sammenhenger.

Både vaghet og flertydighet åpner for tolkning. En presiserende tolkning er et verktøy som kan redusere vaghet og flertydighet. Et eksempel der Høyesterett foretok en presiserende tolkning er Støvlethældommen. Her presiserer Høyesterett i avsnitt 29 hva som ligger i en "urimelig kostnad", et vagt begrep. Det samme kan en presiserende legaldefinisjon, som for eksempel ekteskapsloven § 9. Her presiserer lovgiver hva som menes med rettslig handleevne.

En vesentlig forskjell mellom vaghet og flertydighet er at vaghet ofte er intendert, det er noe vi ønsker i et demokratisk og velfungerende samfunn. Vaghet kan skape avveiningsnormer, som åpner opp for at rettsanverenden skal kunne utøve skjønn. Dette muliggjør at rettsanvenderen kan man komme til rimelig og rettferdige resultater. Et eksempel finner vi i Rt. 2015 s. 93 (Maria-dommen). I dommen blir den relativt vage verdien "barnets beste" avgjørende for å kjenne et utvisningsvedtak ugyldig, hvilket medførte at en liten jente på 5 år fikk bli i Norge.

Flertydighet er imidlertid ikke intendert, det er ikke noe vi ønsker. Flertydighet skaper uklarhet rundt hva som er ment fra avsender eller lovgiver. Dette kan skape problemer i forhold til legalitetsprinsippet, fordi legalitetsprinsippets formål er å skape forutberegnelighet. Hvis et ord eller uttrykk kan bety mange forskjellige ting, er det ikke klart hva som mener med loven. Slikt sett kan flertydighet komme i strid med et grunnleggende rettstatsprinsipper, slik som forutberegnelighet.

b)

Straffeloven § 185 kan brukes for å illustrere ytterligere hva som menes med vaghet og flertydighet.

Ordlyden "grovt uaktsomt" i bestemmelsen er et eksempel på semantisk vaghet. Det er ikke klart hva som anses som grov uaktsomhet, da dette avhenger av mange faktorer sett samlet i den konkrete situasjonen. Dette gjør at rettsanvenderen må foreta en avveining i vurderingen av om gjerningspersonen handlet "grovt uaktsomt".

Ordet "ytring" vil jeg anse som både vagt og flertydig. På den ene siden er det ikke helt klart hva som ligger i en ytring. Er det kun utsagn? Eller omfattes også handlinger, herunder også ekspressive handlinger? Det kan imidlertid også være flertydig ved at det kan bety ytring i form av noe man sier eller ytring i form av noe man gjør. For å redusere vaghet og flertydighet, foretar lovgiver en presiserende tolkning for å klargjøre begrepet "diskriminerende eller hatefull ytring". Det klargjøres at paragrafen både omfatter utsagn, men også handling, jf. bla. "forfølgelse eller ringeakt".

Ordet "offentlig" er også et begrep som kan anses som flertydig. Det kan bety offentlig i form av at det skjer for eksempel på sosiale medier eller i en stor sosial setting. Det kan imidlertid også bety at det er fremsatt i en setting som ikke nødvendigvis anses offentlig etter alminnelig språklig forståelse. I forhold til straffeloven § 185 har rettspraksis trukket opp en

grense på rundt 20-30 personer for å regnes som offentlig. Dette fremgår ikke av lovteksten, og er egnet til å skape flertydighet.

Straffeloven § 185 er en del av strafferetten, og det stilles dermed høye krav til klart og presist lovverk. Det er derfor viktige at straffebestemmelser bærer lite preg av flertydighet, og kun helt nødvendig vaghet som åpner for avveininger, som for eksempel "grovt uaktsom".

c)

Videre kan det spørres om en norm kan være vag og/eller flertydig.

Som nevnt ovenfor skaper vaghet avveiningsnormer. Dette innebærer at normen gir rom for eller krever avveining av et argument. Hvis det oppstilles en rettslig standard, har man en plikt til å foreta en avveining. Man har da både en pliktnorm i form av et påbud, og en avveiningsnorm.

Et eksempel på en avveining som følge av et vagt begrep i lovteksten finnes i avtaleloven § 36 (1). Bestemmelsen oppstiller en avveiningsnorm ved at den sier at en avtale helt eller delvis kan settes til side dersom den ville virke "urimelig". Her er det opp til rettsanvender å vurdere hva som er å anse som "urimelig", nettopp fordi det er et vagt begrep. Domstolene har imidlertid også en plikt i form av et påbud, til å sette avtalen til side, dersom man i avveiningen konkluderer med at avtalen er "urimelig". Hadde lovgiver i stedet bestemt at avtalen for eksempel kunne settes til side hvis "den ene parten fikk større økonomisk gevinst enn den andre", ville det vært klart for rettsanvenderen i hvilke tilfeller en avtale måtte settes til side.

Vage begreper er slikt sett på mange måter egnet til at rettsanvenderen kan foreta skjønnsmessige vurderinger. En lovtekst med et vagt begrep, som åpner for en avveining er imidlertid ofte fulgt av lovtekst preget av retningslinjer. Dette kommer for eksempel til uttrykk i avtaleloven § 36 (2). Her oppstiller lovgiver retningslinjer, eller momenter, for hva som skal med i vurderingen av om en avtale er "urimelig".

På den måten sørger lovgiver for at vaghet i lovteksten ikke medfører vilkårlighet for rettsanvenderen. Rettsanvenderen vet hva som skal vektlegges for å gi klarere mening av det vage begrepet "urimelig". Slik sikrer man at rettstaten preges av subjektivitet og vilkårlige vurderinger fra retten.

Et annet eksempel er forurensningsloven § 11. Bestemmelsen oppstiller flere typer normer. For det første foreligger en kompetansenorm ved at forurensningsmyndigheten "kan" gi tillatelse til virksomhet som kan medføre forurensning. Det foreligger også en kvalifiseringsnorm ved at bestemmelsen kan kvalifisere til å drive forurensning lovlig.

Mest relevant for oppgaven er imidlertid avveiningsnormen som kommer til uttrykk i § 11 (5). Her fremgår positive retningslinjer for hva det skal legges vekt på ved avveiningen av om en virksomhet får tillatelse eller ikke. Det fremgår av bestemmelsen at det skal legges vekt på "de forurensningsmessige ulemper ved tiltaket sammenholdt med de fordeler og ulemper som tiltaket for øvrig vil medføre." Dette er en svært vag retningslinje, fordi det fremstår utifra en alminnelig språklig forståelse uklart hva som egentlig skal vektlegges. "Fordeler og ulemper" er begge vage begrep, som kan være preget av subjektivitet.

Dette kan illustreres ved å tenke seg at bestemmelsen leses av en kapitalistisk klimaskeptiker. For vedkommende vil det ikke nødvendigvis karakteriseres som en ulempe at virksomheten hans slipper ut en viss mengde CO₂. Det kan imidlertid anses som en stor

fordel at tiltaket medfører store inntekter. Dersom en miljøforkjemper leser bestemmelsen vil CO2-utslipp være en enorm ulempe, og inntektene til kapitalisten vil vedkommende muligens ikke regne som en fordel i det hele tatt.

Dette illustrerer hvordan vage begrep i blant annet avveiningsnormer, kan skape uenigheter. Når lovgiver bruker vage begrep, oppstår uklarhet. Uklarhet er igjen egnet for å skape rettslig uenighet og rettssaker, hvilket er negativt i et samfunnsøkonomisk perspektiv. Det er derfor viktig at lovverket ikke består av for mye vaghet, i blant annet avveiningsnormer.

Normer kan også være flertydige. Et eksempel på dette kommer til uttrykk i Rt. 1973 s. 433. Dommen reiste spørsmål om domfeltes passbåt var å anse som "skip" i den betydning betegnelsen ble brukt i det som tidligere var straffeloven § 422. Det dreier seg følgelig om en pliktnorm, i form av et forbud. Ordlyden "skip" i pliktnormen var flertydig, ved at det kunne omfatte store cruiselignende skip, men også tiltalte plastbåt med motor på 115 hk.

Eksempelet viser at ordlyden i pliktnormen var flertydig, slik at saken måtte helt til Høyesterett for å avklare betydningen av ordet "skip". Det kan argumenteres for at flertydighet av slikt slag på strafferettens område er kritikkverdig, da flertydigheten senker tiltaltes mulighet til å forutberegne egen rettsposisjon. Som nevnt ovenfor er flertydighet aldri intendert fra lovgivers side, i motsetning til vaghet som er grunnleggende i en avveiningsnorm.

Ord: 1932

2 Svar til oppgave 2

Skriv ditt svar her

Oppgave 2

a)

Sondringen mellom plikt - og kompetansenormer har blitt forklart med at pliktnormer er "regulative", mens kompetansenormer er "konstitutive". Med dette menes at pliktnormer styrer og regulerer atferd, og kan derfor betegnes som regulative. Siden de regulerer er de statiske, hvilket betyr at de ikke endres gjennom utøvelse.

Et eksempel kan være pliktnormen om å bruke setebelte når man kjører bil. Den tar form som en pliktnorm i form av et påbud, men ingenting endres gjennom at du utfører plikten. Du kan imidlertid sanksjoneres ved brudd på dette påbudet.

Et annet eksempel er pliktmodaliteten i form av en frihet i grl. § 100. Ytringsfriheten er en rettslig frihet, men det skapes ingen ny gyldig norm ved at du benytter deg av din ytringsfrihet.

Kompetansenormer kan imidlertid anses som "konstitutive" ved at de innebærer en rettslig evne til å skape en ny norm. Kompetansenormer gir og avgrenser kompetanse. Ifølge Svein

Eng er kompetanse "evne til å fastsette nye normer som bedømt ved hjelp av gyldighetsnormer betraktes som gyldige". Et eksempel på dette er Grl. § 88 som gir Høyesterett en rettslig evne til å skape en ny norm som anses gyldig. Når Høyesterett avsier en dom, vil denne bli stående som et prejudikat for hvordan lignende saker skal løses i fremtiden. Slik er en ny gyldig norm skapt.

Et annet eksempel er Grl. § 75, en kompetansenorm som gir Stortinget lovgiverkompetanse til å skape nye rettslig bindende pliktnormer. De har både heteronom og autonom kompetanse til å endre retten, og illustrerer hvordan kompetansenormen er konstitutiv.

Sondringen mellom plikt - og kompetansenormer glir imidlertid over i hverandre, ved at enhver kompetansenorm innebærer en pliktmodalitet i form av et forbud, påbud eller en frihet. Dette kan illustreres med arveloven § 48, som sier at testator "kan" tilbakekalle eller endre testamentet. Kompetansenormen uttrykkes ved at testator har en rettslig evne til å tilbakekalle eller endre testamentet, men en pliktmodalitet i form av en frihet til å gjøre det. Også eksempelet med Grl. § 75 nevnt ovenfor innebærer en plikt i vid forstand.

Kjøpsloven § 9 (2) illustrerer hvordan pliktnorm i form av frihet, og en kompetansenorm kan endre en rettsposisjon ved at selger kan velge tidspunktet for levering. En slik kombinasjon av pliktnorm i form av frihet, og kompetansenorm finner vi i kjøpsloven § 32. Bestemmelsen omtales som reklamasjonsplikten, men gir i realiteten selgeren en frihet og kompetanse til å reklamere.

Kompetansenormen har også grenser for sin evne til å skape nye normer. Dette kan illustreres med at et normbrudd i henhold til behandlingsmåten i forvaltningsloven, vil gjøre den skapte normen ugyldig, jf. forvaltningsloven § 41. I tilfeller som dette er ikke lenger kompetansenormen konstitutiv.

Et annet eksempel er Grunnloven § 97 som gjerder inn lovgivers kompetanse, ved å oppstille en plikt til å avstå fra å gi lover med tilbakevirkende kraft. Bestemmelsen angir slik fravær av kompetanse.

b)

Kvalifikasjonsnormer kvalifiserer hva som faller innenfor en rettslig kategori. De definerer hva som hører til i en kategori og gir tilhørende navn. Kvalifikasjonsnormene forholder seg til definisjoner ved at de anses som normative definisjoner. De gir uttrykk for hvordan noe bør være, og kan ikke karakteriseres som sant eller usant. Et eksempel er FN-pakten artikkel 1 som definerer eller kvalifiserer hva FN er. Definisjonen er normativ ved at den oppstiller hva FN bør være.

Enhver normativ definisjon vil opptre som en kvalifikasjonsnorm, fordi den kvalifiserer hva som faller innunder en rettslig kategori. Normative definisjoner har tre krav. De skal være avgjørbare, avklare betydning til defendium og ha et hensiktsmessig omfang. På den måten gir normative uttrykket betydning, slik at det faller innenfor en rettslig kategori. Det er slik normative definisjoner også anses som kvalifikasjonsnormer.

Legaldefinisjoner er prakteksempler på eksplisitte, lovfestede kvalifikasjonsnormer ved at de kvalifiserer hvilken kategori en term faller innunder. Eksempler er definisjonen av "forbruker" i forbrukerkjøpsloven § 1 eller legaldefinisjonene i forvaltningsloven § 2. Formålet med legaldefinisjoner er å redusere vaghet og flertydighet ved å klassifisere hvor termen tilhører.

Legaldefinisjoner bidrar til å gi begrepet kontekst, og som nevnt over er kontekst med på å redusere vaghet og flertydighet.

Det er imidlertid mulig å være en kvalifikasjonsnorm uten å være en legaldefinisjon. Dette synliggjøres i kjøpsloven § 17 (3) som klargjør at "tingen har mangel dersom den ikke er i samsvar med kravene i paragrafen her." Bestemmelsen kvalifiserer hva som er å anse som en mangel. Culpa er et annet eksempel på en kvalifikasjonsnorm som ikke er en legaldefinisjon, ved at den er ulovfestet. I Rt. 2005 s. 870 er det culpanormen som gjør at meglerselskapet kvalifiserer til heftelse av opplysningsplikten.

c)

Straffeloven § 185 oppstiller både normer og definisjoner.

For det første oppstiller Grl. § 185 en avveiningsnorm ved at det det tildeles juristskjønn for å først vurdere hvorvidt et utsagn er "diskriminerende eller hatefull". Her har lovgiver utført en presiserende tolkning av hva som skal anses som "diskriminerende eller hatefull ytring", hvilket gjør at det ikke er rom for vilkårlig avveining for rettsanvender. En annen avveiningsnorm i bestemmelsen er om ytringen er fremsatt "grovt uaktsomt". Her må rettsanvender gjøre en avveining av om vedkommende har utvist grov uaktsomhet eller ikke. Bestemmelsen oppstiller ingen retningslinjer for dette vurderingen, verken positive eller negative. Da må rettsanvenderen bruke alminnelige rettsprinsipper for å vurdere om det er utvist grov uaktsomhet.

Bestemmelsen oppstiller også en pliktnorm ved at det oppstilles et forbud mot å fremsette diskriminerende eller hatefulle ytringer. Denne pliktnormen er et utslag av at lovgivende myndighet har hatt kompetanse til å fastsette en slik rettslig bindende norm. Du har følgelig som borger en plikt til å avstå fra å fremsette slike ytringer, fordi lovgivende myndighet har kompetanse til å binde deg til en slik norm.

Alle normer har et aspekt av kvalifikasjon, og dette fordrer at bestemmelsen også må innebære en kvalifikasjonsnorm. Kvalifikasjonsnormen kommer til uttrykk ved at Strl. § 185 kvalifiserer hva som faller inn under "diskriminerende og hatefulle ytringer". Slik angir kvalifikasjonsnormen mening, og kvalifiserer hva som vil være gjeldende rett i forhold til hatefulle og diskriminerende ytringer.

Lovgiver har også benyttet definisjoner, for å avklare viktige betydninger, blant annet hva som menes med "diskriminerende eller hatefull ytring". Avklaring bidrar til å redusere eller gjøre helt fravær av vaghet og flertydighet. Lovgiver har derfor benyttet seg av kategori- og tilleggskrav, samt oppregnende definisjoner.

Strl. § 185 annet ledd er en konnotasjonsangivelse, ved at den definerer ved å avklare begrepsinnholdet til "diskriminerende eller hatefull ytring". Her etableres en kategori, med tilhørende tilleggskrav. "Diskriminerende eller hatefull ytring" er rammeverket, og bestemmelsen klargjør ytterligere hva begrepet innebærer for å redusere vaghet, og fjerne flertydighet. "Diskriminerende og hatefulle ytringer" blir bestemmelsens defendium, mens definens er med på å gi defendium passende omfang. Definiens vil derfor være delen av bestemmelsen som klargjør hva som menes med "diskriminerende eller hatefull ytring".

Bokstav a-e er oppregnede definisjoner, og klargjør hva en diskriminerende eller hatefull ytring må inneholde for å kvalifisere til å omfattes av paragrafen.

Lovgiver har følgelig gjort flere grep som reduserer vagheten til kun det nødvendige, og prøvd å utelukke flertydighet fullstendig. Dette er godt i tråd med hvordan man søker å oppfylle lovskravet og legalitetsprinsippet på strafferettens område.

Ord: 1183